

De voorproever

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Christopher Wilson

De voorproever

Vertaald door Ireen Niessen

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertaling van het gedicht op pagina 109 is van Paul Damen,
uit *Bloemen van het kwaad* (2016: Uitgeverij Koppernik bv).

ISBN 978 90 263 3783 3

© 2017 Christopher Wilson

© 2017 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Ireen Niessen

Oorspronkelijke titel *The Zoo*

Oorspronkelijke uitgever Faber & Faber Ltd

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Michelle Patrick/Shutterstock

Foto auteur © Sophia Kennedy-Wilson

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Fiona, Sophie en Ben

Hope is the thing with feathers
That perches in the soul
And sings the tune without the words
And never stops at all

Emily Dickinson

Met veel dank aan
Jonny Geller,
Louisa Joyner en
Kate Cooper

1. TOT OVER MIJN OREN IN DE GESCHIEDENIS

DE OPPERSTAD, 1954

Volgens mijn leraar op school, kameraad-professor Michail Michajlov, hebben ze in Amerika honderddrieënzeventig ijsmaken en driehonderdzesenzeventig verschillende automodellen. Terwijl we hier, in de Unie van Socialistische Republieken, vijf typen auto hebben. Allemaal zwarte. En ijs smaakt hier naar ijs of chocolade.

Daarentegen verachten ze in de kapitalistische vs andere volkeren, vooral de zwarte mens, en gaan de films daar altijd over rijker zijn dan de burenen, kusjes geven aan revuemeisjes en het vermoorden van buitenlanders. Zelfs de komedies. Terwijl we bij ons in het Moederland dingen als kameraadschap, gerechtigheid-voor-allen, vrijheid-in-één-land en ook nog dat andere mooie iets hebben. Dat iets wat begint met een 's' en eindigt met 'isme'. Bovendien nog datgene wat eindigt met 'ologie'. Zelfs voor de Tsjetsjenen en Azerbeidzjanen. En soms ook voor de zigeuners. En voor Joden. Dus ik weet waar het geld floreert en waar de mensen het juist beter hebben.

Noem me maar Joeri. Hoewel ze me veel namen hebben gegeven, zoals *Joeri met de Negen Vingers*, *Joeri de Vertrouweling* en *Joeri de Onsterfelijke*. Maar mijn complete, formele naam is Joeri Romanovitsj Zipit.

Ik ben twaalfenhalf jaar oud en ik woon in de personeelsapparte-

menten van de Dierentuin van de Opperstad, tegenover de zeeleu-
wenvijver, achter de omheinde weide van de bizons, naast het ver-
blijf van de olifanten. Ik speel graag piano maar ik ben geen Sergej
Rachmaninov want mijn rechterarm is krom en stijf, dus ik speel
vooral stukken voor één hand, zoals geschreven voor het leger van
eenarmige veteranen die een arm voor het Moederland hebben op-
geofferd door te vechten in de Grote Patriottische Oorlog.

Ik zit op het Junior Pioniers-voetbalteam tot dertien jaar maar
ik ben geen Lev Jasjin. Meestal ben ik vierde reserve, omdat ik trek-
kebeen, waardoor ik niet kan rennen. Dus mag ik de flessen water
dragen. Ik ben goed in biologie maar ik ben geen Ivan Pavlov.

Ik ben beschadigd. Maar alleen mijn lichaam. En mijn brein.
Niet mijn geest – die is sterk en ongeschonden.

Toen ik zeseneenkwart jaar oud was, kruiste het ongeluk mijn
pad. Dat ging zo. Een melkwagen raakte me van achteren toen ik de
Jermilovastraat overstak. Ik maakte een paar buitelingen door de
lucht voor ik weer op de grond terechtkwam, met mijn hoofd op de
keien. Toen kwam er een tram aan, die me van achteren aanreed.

Zulke dingen laten een blijvende indruk achter.

Maar papa stimuleert me altijd om het beste uit mijn tegenval-
lers te halen. Hij zegt: ‘Elke muur heeft een deur’ en ‘Van tegenslag
word je sterker.’

En als je je bij hem beklagt, over wat dan ook – zoals onrecht-
vaardigheid, snuitkevertjes in de pap, een vuistslag op je neus op
school, een gebroken been of het verlies van vijftig kopeken – zegt
hij: ‘Nou, tel je zegeningen maar. Er zijn ergere dingen in het le-
ven.’

Hij blijkt voor driekwart gelijk te hebben. Op den duur groeiden
alle delen van mijn hoofd weer aan elkaar. De open wonden gena-
zen. De botten heelden. Mijn benen herstelden grotendeels. Maar
er is wat stukgegaan in mijn hersenen, vooral in de denkvakjes, en
ik heb geen heldere herinneringen aan voor die tijd.

Er zitten nog steeds wat gaten in mijn geheugen. Soms kies ik de

verkeerde woorden. Of kan ik het juiste woord niet vinden of de betekenis niet thuisbrengen. De feiten vliegen bij mij uit het raam. Mijn gevoelens kunnen schiften als zure melk. Mijn inzicht raakt in de knoop. Dan is het moeilijk te ontwarren wat ik weet. Ik kan me niet zo makkelijk concentreren.

Op andere momenten huil ik om niets. Dan sidder ik van droefheid. Soms word ik duizelig en val ik om. Dan zijn er flitsen schitterend licht – oranje, goud en paars – en vreemde, nare geuren – zoals verschroeid haar, zure haring, ontsmettingsmiddel, oksels en rottende citroenen. Vervolgens verlies ik het bewustzijn. Ze zeggen dat ik over de grond rol. En schuimend speeksel kwijl. En er geel snot uit mijn neus lekt. Ik heb dan een aanval. Naderhand herinner ik me er niets van. Maar heb ik wel nieuwe blauwe plekken, wat maar goed is ook, omdat mijn lichaam me daarmee herinnert aan wat mijn brein is vergeten. Want misschien moet ik hoognodig een andere broekaan.

Dus soms ben ik traag en vergeetachtig. Behalve in vrijetijdsbesteding en spelletjes, zoals zeeslag, fascistengalgje, schaken en dammen, waarin ik uitblink, want alles wat ik moet weten ligt dan open en bloot voor me. Ik kan het spelletje spelen zonder te hoeven terughalen wat er donderdagochtend is gebeurd, hoeveel zijden een dodecaëder ook alweer heeft, hoe *borsjtsj* gespeld moet worden of wat de opperstad van Oezbekistan is.

Dus over het geheel genomen, zegt papa, wordt de stumper in mij prima in balans gehouden door mijn pienterheid. En hij noemt me een *potsjemoetsjka*. Een kind dat te veel vragen stelt. Zonder een rem op zijn mond.

En ik heb nog een ander probleem. De onfortuinlijke aanblik van mijn gezicht.

Mensen blijven ernaar kijken. Mijn gezicht. En dan beginnen ze dingen te zien. Die er niet zijn.

Ze staren me aan. Als een dier dat gevangenzit in het licht van een paar koplampen. Dan breekt er een glimlach door. En glimlach

ik terug. Voor ik het weet, raken we aan de praat. En dan zijn we verloren. Dan is het te laat.

Papa zegt dat de mensen het niet kunnen helpen. Ze zien genegeheid in mijn trekken. Welwillendheid in mijn ogen. Vriendelijkheid in de kier van mijn glimlachende mond.

En weet u? Ze denken dat ik om ze geef. Ook al zijn ze totale, absolute vreemden, voor honderd procent. Ze denken dat ze me kennen. Ergens van. Maar waarvan precies weten ze niet.

Papa zegt dat mijn uiterlijk misleidend is, een onverholen leugen. Hij zegt dat ik – hoewel ik in veel opzichten een goed en aardig kind ben – niet half zo goed ben als mijn gezicht suggereert.

Papa zegt dat mijn gezicht zo'n erfelijke eigenaardigheid is die kan ontstaan wanneer de mix van twee gewone ouders iets buitengewoons en opvallends produceert. Dat zie je ook bij nachtvlin-ders, orchideeën en axolotls.

Hij zegt dat mijn gezicht mijn allerbeste, voortreffelijkste kenmerk is. Hij zegt dat mijn glimlach ongedwongen en breed is. Mijn gelaatstrekken fraai en regelmatig zijn. Mijn blik direct maar mild is. En dat ik daardoor een liefdevol gezicht heb. Het allervriendelijkste gezicht dat je je kunt wensen. Een gezicht dat lijkt te houden van degene die het aankijkt.

Papa zegt dat mijn gezicht geschilderd had kunnen zijn door de Italiaanse kunstenaar Sandro Botticelli, als verbeelding van een engel die z'n beste beentje voorzet om God te vleien.

Ik heb last van mijn welwillende, breed glimlachende gezicht. Papa zegt dat ik een groot talent heb voor nodeloze en roekeloze betrokkenheid bij de privé-zaken van andere mensen.

En hij constateert dat ik onbezonnen ben.

Op het idiote af.

En dat ik spreek zonder eerst na te denken.

'Ssst...' zegt hij altijd. 'Onnozel jochie.'

Hij zegt dat alle flintertjes angst uit mijn hoofd zijn geschud toen het tegen de keien van de Jermilovastraat sloeg. Nu zijn mijn

frontale kwabben leeg, zegt hij. Verder verdween mijn gezond verstand. Gevolgd door mijn tact en daarna mijn remmingen.

Natuurlijk is er een naam voor wat ik heb. Ik lijd aan *impulsiviteit* veroorzaakt door een *cerebraal trauma*. Wat wil zeggen dat ik veel praat, veel beweeg, veel vragen stel, snel besluiten neem, dingen in een opwelling doe, nieuwe oplossingen voor dingen verzin, brutale dingen zeg zonder na te denken, mensen onderbreek om het ze te vertellen als ze iets mis hebben, dingen eruit flap, vaak van gedachten verander, vreemde dierengeluiden maak, veel gevoelens laat zien, snel ongeduldig word en onverwacht gedrag vertoon. Allemaal dingen waardoor ik net zoals andere mensen ben. Maar dan meer.

Want ik sluit makkelijk vriendschap. Met mensen en met dieren. Ik hou van praten. Met zo ongeveer iedereen. En ik ontmoet graag nieuwe dieren. Vooral nieuwe soorten waarmee ik nooit eerder het genoeg heb gehad kennis te maken.

Ik help graag. Zelfs vreemden. We zijn tenslotte allemaal makers en kameraden die op de wereld zijn gezet om elkaar te helpen en met elkaar op te trekken.

In het bijzonder breng ik iets teweeg waardoor – hoe zeg je dat ook weer – *mensen-me-te-veel-over-zichzelf-vertellen, ook-al-is-het-geheim-en-schandelijk, dingen-waarover-je-nooit-wilde-of-verwacht-te-te-horen, en-die-maar-beter-geheim-kunnen-blijven-omdat-dat-het-beste-is-voor-iedereen*.

Zoiets als een *onderonsje*, maar dan erger.

Een magneet trekt ijzervijlsel aan. Ik trek bekentenissen aan. Best veel. Van alle kanten.

Ik hoef mijn gezicht maar in het openbaar te laten zien en complete vreemden gaan netjes achter elkaar staan, als in de rij voor *kwaz*, om me hun geheimen toe te vertrouwen.

Al snel worden hun openhartigheden akelig.

‘Ik ben een nutteloze dronkaard,’ zegt iemand dan.

Of: ‘Ik bedrieg mijn vrouw elke donderdagmiddag, met loense

Loedmilla van het verfdepot, wier boezem naar terpentijn ruikt. En ze is ook nog eens de vrouw van mijn broer...'

Of: 'Ik heb Igor Villodin vermoord. Ik heb zijn hoofd afgehakt met een spade...'

Of: 'Ik ben degene die de postzegels uit de kluis in het kantoor van de fietsenfabriek heeft gestolen...'

Vaak blozen ze van schaamte. Soms beginnen ze te snikken. Ze trekken grimassen of gebaren wild met hun handen.

Dan moet ik zeggen: 'Het spijt me... u ziet mij aan voor mijn gezicht. Dat veel vriendelijker is dan ik ben, maar het is niet te vertrouwen... Natuurlijk vind ik u aardig... Alleen kan ik andermans problemen niet voortdurend met me meedragen. Ik heb mijn eigen jonge leven te leiden.'

'Maar,' zeg ik dan, 'wees gerust. De dingen zijn nooit zo erg als ze lijken. Alles bij elkaar genomen... wat gedaan is, is gedaan. Van tegenslag word je sterker. Elke muur heeft een deur. Haal het beste uit je tegenspoed. Die maakt je wat je bent in je leven, die maakt je anders dan iedereen om je heen. Dit is het enige leven dat je hebt. Je moet overeind krabbelen en doorgaan.'

Tante Natasja zegt dat alle mensen een bekentenis willen afleggen in het leven, zoals Raskolnikov in *Misdaad en straf*, omdat ze begrepen willen worden en vergiffenis willen vinden. En aangezien Lenin God heeft afgeschaft, prijs de Heer, moge hij rusten in vrede, zoeken ze die vergeving ergens anders, dichter bij huis.

Dus ben ik de klos.

Ik moedig vertrouwelijkheid aan, zegt ze, omdat ik welwillend ben en omdat mijn gezicht zegt dat ik een zekere vriendelijkheid bezit die alles kan vergeven.

En dan vertelt ze me dat ze een hekel heeft aan oom Ivan, omdat hij een viezerik is, van het ergste soort, omdat hij haar altijd probeert te zoenen en zijn hand onder haar rok steekt om haar dingigheidje aan te raken, omdat hij wil bedvogelen, dag en nacht, in elk vertrek, en dat ze daarom zou willen dat hij dood was.

Maar als u me vraagt wat ik het liefst eet, zou ik zeggen Poolse varkensworst met in boter gestoofde kool en in ganzenvet gebakken aardappels. Dat moet ik toegeven. Met gesmoorde uien erbij. Dan zou ik boffen. Met bospaddenstoelen in zure room. En als toe-
te zou ik blauwe bessen met ijs willen eten. Dat mocht ik willen.

Als ik het voor het zeggen had, dronk ik berkensap of kersennectar bij elke maaltijd. Mijn favoriete kleur is scharlakenrood. Omdat dat de kleur is van de opwinding, van zaterdag, van revolutie, van onze vlag en de voetbalshirts van Dinamo Opperstad. Mijn favoriete speler is 'de zwarte spin', doelman Lev Ivanovitsj Jasjein. Mijn naamdag is 18 november. Mijn speciale hobby is het bestuderen van wilde dieren. Ik ben lid van de club van jonge biologen van de Dierentuin van de Opperstad. Mijn favoriete dier in de dieren-
tuin is de bruine beer (*Ursus arctos*) en mijn favoriete knaagdier is Severtzovs berkenmuis (*Sicista severtzovi*).

Mijn papa is doctor Roman Aleksandrovitsj Zipit, professor in de diergeneeskunde, gespecialiseerd in caudale neurologie, de studie naar wat er verkeerd kan gaan in de hersenen van dieren die een ruggengraat hebben, en dan met name in de Dierentuin van de Opperstad.

Misschien hebt u weleens van hem gehoord. Het meest waarschijnlijk hebt u dan zijn foto gezien in *Het Progressieve Tijdschrift voor Socialistische Neurologie*. Hij wordt in en om de Opperstad zeer gewaardeerd, in de neurologische gemeenschap en de kringen rond zieke dieren. Zijn schrijfsels zijn bekend onder bijna iedereen die de hersenen van olifanten nauwgezet volgt.

En omdat hij een wereldberoemd, gerespecteerd dierenarts is, behandelt hij wereldberoemde dieren, waaronder Graaf Igor, de jonglerende tijger in het staatscircus, Gouden Glinka het racepaard en foxterriër Tomka van kameraad-componist Sjostakovitsj.

Maar ik schep er nooit over op dat ik de zoon ben van een beroemd man, want opschepperij komt voor de val. En papa is niet

bijzonder. Niet om te zien. Niet aan de buitenkant. Niet zichtbaar. Dus je zou zijn hoofd eraf moeten draaien en met een zaklantaarn in de diepte van zijn fantastische, enorme brein moeten schijnen om te kijken wat er zo speciaal aan hem is. Als u hem op straat zou tegenkomen, zou u niet bij hem stilstaan, behalve om zijn overjas met een kraag van astrakan te bewonderen. Afgezien daarvan is hij kaal, hinkt hij een beetje en loopt hij licht gebogen – en hij draagt een vleugje muffe geur met zich mee, samen met een teerachtige zweem pijptabak.

De dingen die ik u ga vertellen, zijn waar. Absoluut, helemaal, volkomen waar.

Bijna.

Behalve de kleine dingetjes die ik verander. Omdat het moet.

Maar alleen voorvallen, tijdstippen, namen en plaatsen.

Want het gaat om zeer complexe en buitengewoon vertrouwelijke zaken en dubieuze aangelegenheden die hebben geleid tot duistere gebeurtenissen.

Er liggen geheimen verborgen in de geschiedenis.

Ik vertrouw op uw stilzwijgen. En ik moet u ook beschermen.

Voor uw eigen veiligheid.

Dus mondje dicht.

Het zou u kunnen schaden als u erover spreekt. Want u hoort het allemaal niet te weten. Niets van dit alles. Dus houd u stil als een muis. En blind als een mol.

Zelfs nu begrijp ik nog niet alles. Om het allemaal te bevatten zou u vloeiend Georgisch moeten spreken, schuine moppen moeten kunnen vertellen als een Mingreelse geheim agent, een zakmes van rendierhoorn hebben, met zo'n speciale blikopener eraan, twee flessen peperwodka kunnen drinken en toch nuchter blijven, een adviseur in de neurologie zijn, en een hooggeplaatst lid van het Politburo met een doctoraat in moordaanslagen.

Dingen zitten verborgen in andere dingen, als zo'n setje houten

poppen. We hebben het over moord, medicijnen, theater, kookkunst, jongleren, bedriegerij, dubbelgangers, olifanten en het lot, allemaal binnen een misdaadverhaal, een krimi gewikkeld in vloei-papier van leugens, in een kartonnen doos gelegd en achter slot en grendel opgeborgen in de kast onder de trap.

De gebeurtenissen waar ik over schrijf, begonnen in 1953, een jaar geleden, in Karasovo, dicht bij de Opperstad, toen papa en ik midden in de nacht werden opgehaald om een aantal zeer belangrijke mensen te bezoeken.

Meer dan belangrijk, zou ik zeggen.

Echt waar.

Met name Litteken-Josef, Feliks de Jongleur, Aleksej de Acteur, Lev, Georgi, Nikita, Nikolaj, Matrjona de Dienstbode en Lelijke Erik.

Maar laat u niet te makkelijk bedotten. Dit zijn niet hun eigenlijke, feitelijke namen. Het is gevaarlijk om hun volledige, echte naam uit te spreken. Dat geldt ook voor echte plaatsen. En andere dingen.

Geloof me maar.

Er zijn bepaalde titels en voorname personen die ik niet eens mag noemen – zoals de Tuinier van het Menselijk Geluk, Ingenieur van Menselijke Zielen, Eerste Secretaris, Vicepremier, Officier van Dienst, Maarschalk van de Slavische Unie, Pavel de Poortwachter en hoe-heet-ie-ook-alweer.

Als je tijd doorbrengt met onnoembare hooggeplaatsten word je al snel diep in de stront meegezogen, naar het riool van de politiek. Sorry dat ik het zo zeg. Voor je het weet, zit je tot je nek in de problemen. En dan zit je tot over je oren in de geschiedenis.

Dus laat me de adviezen die papa me altijd geeft met u delen:

Laat je schouders niet hangen. Glimlach niet naar vreemden. De mensen zullen je verkeerd begrijpen. Het zijn zware tijden. Wees gewaarschuwd. Snuit je neus, er hangt een druppel aan. Hou je aandacht erbij. Hou op te

bazelen als een gestoorde gibbon. Let op je manieren. Blijf op je hoede. Probeer niet te sloffen als je loopt. Poets je tanden 's ochtends en 's avonds. Ga als het kan vroeg slapen. Hou je gedeisd. Trek een schone onderbroek aan. Neem geen vreemden in vertrouwen. Doe in 's hemelsnaam de deur dicht. Hou je lippen stijf op elkaar. Als mensen je moeilijke vragen stellen, doe dan alsof je zwakzinnig bent. Ga naar de wc als je de mogelijkheid hebt. Je weet nooit wanneer je weer de kans krijgt. Zit niet te wauwelen als een complete idioot. En bovenal: praat nooit over politiek en geef nooit voor de vuist weg je mening.

Papa zegt dat het lied van onze tijd stilte is, en de moraal 'ssst'.

Het is zelfs beter om niet te zeggen wat voor de hand ligt, of te zinspelen op wat iedereen wel weet.

We leven in een tijdperk dat de stilte omarmt en vriendschap sluit met de sprakelozen.

Ons volkslied is een ademloos zwijgen geworden.

Hij zegt: als je je mond opendoet, zorg er dan voor dat wat je zegt nogal glad is – zo glad als een gekookte noedel – en eerst is goedgekeurd door een centraal comité, gepubliceerd in *De Waarheid* of verwerkt in een vijfjarenplan. Lof aan kameraad Staalman, Man van Staal, Aardige Oom en Vader van Onze Natie.

Bovenal mag je geen moppen vertellen.

Vooraf deze niet:

Vraag: wat heeft duizend poten en eet aardappels?

Antwoord: een rij voor het vlees in de Opperstad.

Want dat was de malligheid waarvoor Gennadi Sjarikov voor elf jaar naar een werkkamp werd gestuurd. Dat is het vertellen dus niet waard. Uiteindelijk niet. Vooral niet om de tijd te verdrijven met een vreemde in de tram, die dan misschien wel grijnst en je vervolgens arresteert. Omdat je nooit weet met wie je zit te praten. Mogelijk een kolonel van het volkscommissariaat voor Binnen-